

Hizkuntza-aldakortasuna euskararen. Nafarroako bi udalerritako emaitzak eta ondorioak

LABURPENA

Euskalkiak elkarren artean eta euskara batuarekin harremanean daude; leku bateko hiztunak beste lekuetakoekin elkarreraginean daude, geroz eta gehiago. Horrek zein eragin du euskal hizkeretan? Ikerketa honetan, bariasionismoaren metodologia baliatu da euskararen gaur egungo joerak hobeki ulertu nahian.

Hizkeraren aldaketa aztertzeke garaian, kontuan hartzekoa da udalerriko hiztunen euskararen ezagutza-maila, ez baita berdin % 90ekoa edo % 50ekoa izatea. Euskararen bi arnagune ikertu dira hemen, horietan ere hizkera aldatzen ari dela sumatuta, aldaketa hori zenbatekoa den eta zerk eragiten duen aztertzeke.

Emaitzetan ikusi da udalerrri hauetan hizkuntza aldatzen ari dela, baina ez dagoela erabateko etenik adinekoen eta gazteen artean. Aldaketaren erritmoa eta norabideari dagokionez, joera bat antzematen da hizkuntza-aldagaien nolakotasunean: gainbehera gehien duten ezaugarriak euskara batuan eta erdialdeko euskararen ez dira erabiltzen.

GAKO-HITZAK

Soziolinguistika, hizkuntza-aldakortasuna, euskalkiak, euskara batua, erdara, makulu-hitzak.

SARRERA

Zerk eragiten du hizkuntzaren aldaketa? Zergatik eusten diete leku batzuetan gehiago bertako ezaugarri linguistikoei eta beste batzuetan gutxiago? Euskara batuak zenbateko eragina du gure eguneroko hizketan? Horrelako galderekin ekin nion tesi-lanari, euskara bizi-bizi duten herrietako hizkerak ikergai hartuta. Artikulu honetara tesiaren muina ekarri da (Lujanbio, 2016).

Munduko gainerako hizkuntzak bezala, euskara etengabeko doitze- eta eraldatze-prozesuan bizi da, bai hizkuntzaren barrengo joeren eraginez, eta baita hizkuntzaren inguruko indarren eraginez ere. XX. mendean eraldatze-prozesu horretan elementu garrantzitsu bat sartu da: euskara batuaren sorrera, ofizialki 1968an. Euskara batua sortu eta erabili egin da eta onura nabarmenak ekarri ditu horrek (Zuazo 2008: 200-201). Azken batean, euskarak egunerokoan behar dituen hainbat funtziotarako tresna beharrezkoa da euskara batua. Era berean, euskal hizkerak baturantz aldatzen ari direla dirudi, baina hizkera guztiek ez dituzte joera berberak erakusten. Hori da gure hipotesia bederen. Lan honetan joera diferente horiek aztertuko dira, aldaketaren ulermenean pauso bat eman nahian. Horretarako, ezaugarri zehatz batzuk biltzen dituzten bi udalerrri hartu ditut aztergai: Goizueta eta Araitz-Betelu. Hango hizkerak adinekoek eta gazteek nola erabiltzen dituzten aztertuko da lanean zehar. Gazteleraren eragina ere aintzat hartu da, hiztunek erabili dituzten erdarazko esaldiak eta makulu-hitzak aztertuz.

1. SOZIOLINGUISTIKAREN IKUSPEGIA LAN HONETAN

Soziolinguistika oso ikergai zabala da. Bere erroak dialektologian, hizkuntzalaritza historikoan eta hizkuntza-kontaktuan ditu, soziologia eta psikologiaren eragin nabarmenarekin (Koerner 1991). Tradizionalki, ikerketaren helburuen arabera, bi termino erabili izan dira: *soziolinguistika* eta *hizkuntzaren soziologia*. Aurrenekoak

ikerketaren fokoa hizkuntzan dauka, hizkuntza aztertzen du bere testuinguru sozialean, eta bigarrenak hizkuntzaren interpretazio soziala azpimarratzen du (Tagliamonte 2006: 3-4). Ikerketa honetan erabiliko den soziolinguistikaren ikuspegia hizkuntzaren aldaketari begira ariko da, alegia "soziolinguistika hertsia" deitu izan dena da lan honen eremua.

Egunero erabiltzen dugun hizkuntza sistema egituratu bat da, egituratua egon arren, aldatzen ari dena. Aldaketa hori ikertzeko gure lanean "hizkuntza-aldakortasuna eta aldaketa" (*language variation and change*) deitzen den ikerbidearen metodologia erabili da. Hemen *hizkuntza-aldakortasuna*, *soziolinguistika bariasionista* edo *bariazionismoa* terminoak erabiliko dira metodologia hori adierazteko. Soziolinguistika bariasionistaren aitzindaria den William Laboven esanetan (1980: 728), aldaketa hizkuntzak berezkoa (*inherent*) duen zerbait da. Eta ikerbide honek aldaketa hori nola gertatzen den aztertu nahi du.

Ikerketa soziolinguistikoak hiri nahiz herriak aztertzeko baliagarri direlakoan egin da ikerketa hau (Camino 2009: 265): "Hizkuntzaren aldetik erkidego bat, dela nekazari girokoa dela hiritarra, nola egituratzen den ezagutzea da ikerketa soziolinguistiko baten helburua, hau da, hizkuntza-jarrerak gizarte-egitura nola islatzen duen kuantitatiboki neurtzea".

Hizkuntzaren aldaketan eragiten duten hizkuntza-eragileak eta gizarte-eragileak aztertu ohi dira diziplina honetan. Gizarte-eragileekin batera, hizkuntzaren barruko eragileak ere garrantzitsuak dira, aldaketaren prozesua azaldu egiten dutelako (Tagliamonte 2012: 71-99). Lan honetan, beraz, hizkuntza-aldakortasunaren tresnak erabiliko dira aldaketa hori nola gertatzen den aztertzeko, eta horretarako hizkuntzaren barneko eragileak eta testuinguru sozialak kontuan hartuko dira.

Euskal Herrian hizkeri eta euskalkiei buruz egindako lan gehienak lan dialektologikoak izan dira. Lan dialektologikoen baitan biltzen direnak dira geografaren arabera (maila diatopikoan) euskararen aldaketa aztertu duten lanak. Horietan ikuspegi soziolinguistikoa ere erabili dute batzuek, eta beste batzuk ikuspegi horren beharra azpimarratu dute. "Ikuspegi soziolinguistikoa" esatean, gizarte-eragileen araberrako (maila diastratikoa) eta erregistroen araberrako (maila diafasikoa) aldaketa ikertzen dutenak biltzen dira. Euskal Herrian, gizarte-eragileak aztertzeko dituzten lanak hasi dira loratzen azkenaldian. Gure lana hemen kokatzen da.

Garbi dago euskalkiek eta batuak beren lekua behar dutela, euskararen aberastasun eta osasunerako. Ikerketa honetan, aztergai diren udalerrietako hizkerak euskara batuaren, erdialdeko euskararen eta erdararen artean zein leku duten aztertuko da.

2. IKERKETAKO HERRIAK ETA HIPOTESIAK

Euskal Herriko tokian tokiko hizkerak aldatzen ari direla gauza jakina da, baina gure ustez, aldaketa hori ez da berdina leku guztietan. Hori hala den edo ez ikusteko bi udalerriren arteko konparaketa egingen da lan honetan. Kanpoko eragileei dagokienez, ahalik eta diferentzia gutxien izango dituzten bi herri bilatu dira. Horrela, diferentziarik balego, zeren araberrakoa den errazago jakin ahal izateko. Goizueta eta Araitz-Betelu dira udalerririk horiek, antzekoak direnak ezaugarri orokorretan: oso herri euskaldunak dira (% 90etik goitikoz ezagutza dute), txikiak, nafarrak, antzeko orografia menditsua dute, Gipuzkoarekin muga egiten dute eta hangoekin harreman estua dute.

Aldi berean, herriok desberdinak dira egoera demografikoari dagokionez. Goizuetak gainbehera demografiko handia izan du eta du gaur egun ere; urte gutxitan

biztanleria asko jaitzi da. 1975ean 1.347 biztanle bizi ziren eta 2014an 747. Beraz, 40 urtetan 600 pertsona gutxiago daude erroldatuta Goizuetan. Araitz-Betelun, ordea, azkenaldian ez dago biztanle galerarik. Mantentze hori 1996tik da nabarmena bereziki, nahiz eta Betelun 1960tik aurrera ere beherakada oso txikia izan den. Bertako gazte asko udalerrian bizitzen gelditzen da, eta gai horrek ez du kezka handirik sortzen bertakoen artean. Hemen Goizuetarekiko aldea dago, han galera sentsazio bat dagoelako.

Norberaren hizkeraren berezitasunaz ere oharmen desberdina dute; gehiago ohartzen dira Goizuetan beren ezaugarri markatuz Araitz-Betelun baino. Bi udalerrietan egindako elkarrizketen bidez aztertu da hiztunek beren hizkeren berezitasunari buruz zer pentsatzen duten. Adibidez, Gipuzkoa aldean bi lekuetakoei nabaritzen diete hizkeraz nafarrak direla, baina Araitz-Beteluko hiztun batzuek diote ez dakitela zertan. Tolosaldeko hizkeraren antzekotzat dute beraiena, eta Larraungotik desberdina.¹ Hori horrela bada, Araitz-Beteluko hizkera errazago urtu edo alda daiteke.

Desberdintasunak ikusi dira bi puntu horietan, beraz. Demografia aldaketari eta hizkeraren gaineko hautemateari lotuta, lan honetako hipotesia da bertako hizkeraren egoera desberdina izango dela bi udalerrietan: giza-talde guztien euskara antzekoa izango da Goizuetan eta, aldiz, Araitz-Betelun belaunaldien arteko jauzia nabarmena izango da.

Hori aztertzeko, ikerketarako aukeratu diren gizarte-eragileen gainean lan-hipotesi batzuk eraiki dira. *Generoa*, *adina* eta *ikasketa-maila* eragileak dira horiek. Araitz-Betelun *herria* eragilea ere aztertu da, hemen herri bat baino gehiago izatean, herriaren araberrako diferentziarik ba ote den ikusteko. Goizuetan *erdialdeko euskaldunekiko harreman-maila* ere aztertu da, horren arabera hiztunak aldaketarik egiten duen ikusteko². Jarraian azaltzen dira lan-hipotesi bakoitzaren nondik norakoak:

1. Adinari dagokionez, gazteak adinekoak baino bertako hizkerako aldaera gutxiago erabiliko dituela da hipotesia. Bestela esanda, hiztuna zenbat eta gazteago izan, orduan eta bertako hizkeraren forma gutxiago erabiliko dituela. Hori pentsatzeko arrazoia da gazteek euskara batuarekin (eskolan, ikus-entzunezko komunikabideetan etab.) eta erdialdeko euskararekin (eskolako irakasleak...) harreman gehiago izan dutela; zaharrek, aldiz, gaztelaniaz ikasi dute eskolan eta euskara batuarekin harremana

1 Bildutakoaren beste adibide bat emateko, Beteluko neska-mutil batzuek esandakoa ekarri dugu. Mutila Iruñeko euskaldunek Araitz-Beteluko hizkera ulertzeko zailtasunez ari dela, Araitz-Beteluko hizkera ez dela Goizuetakoa bezain "itxia" dio:

"Bai, bádaude batzuk [euskaraz] badakitela. Miño Iruñean euskeaz dakinak de, hasten baza hitz eiten hemen bezala, eztizute ulertzen. Beaiiek euskera bátuan ta... Gañea, hitzein barra'aukezu poliki-poliki, bestela, eztizue ulertzen. Ta hoi gu..., bueno, igual gui iruittuko zaigu, hemen ez geala oso itxik de. Goizuetan askoz itxigoak die euskeraz. (...) Ulertzeko behintzet errexagoa [Araitz-Beteluko]. Bai, ta nik eztittut ulertzen askotan [goizuetarrak], azkar hitzeiten ba(d)ue. Pues Iruñean berdiñe pasten zaie gukin. Ordun, juntatzen badie Iruñekoa ta Goizuetakoa't ya... Pua!"

Antzera neska, irakasleez ari dela:

"Nik uste't hemen euskera bastante garbie daukeula, errex ulertzen dela, beño igual nik galdera bat in da eziaten ulertzen. "Berriz errepikatuko didazu? (...) Oso grabea zen, oso grabea zen. Ni goatzen naiz amai ta esatea, es que jo, hemen, etortzen da goizuetar bat honea eta es que vamos, ez, ez, eztue ulertzen ezta atzeaka".

2 Araitz-Betelun ez da errepikatu eragile hau, *erdialdeko euskaldunekiko harreman-maila*, *adina* eta *ikasketa-maila* eragileak korrelazionatuta daudela ikusi delako, bai Goizuetan eta baita Araitz-Betelun ere; gainera, *adinak* eta *ikasketa-mailak* eman dituzte estatistikoki emaitza adierazgarriagoak. Goizuetan egin da aurrena azterketa eta gero Araitz-Betelun.

geroago izan dute ikus-entzunezkoen bidez batez ere (gaztea / heldua / adinekoa).³

2. Generoa (emakumezkoa / gizonezkoa): emakumezkoak bertako hizkeraren forma gutxiago erabiliko ditu gizonezkoak baino. Hipotesi honen oinarrian dago, orain arteko azterketa soziolinguistikoetan, Mendebaldean ohikoa dela gizonezkoak gordetzaileago eta emakumezkoak berritzaileago agertzea.

3. Ikasketa-maila (altua / ertaina / apala): ikasketa-maila altua duenak bertako hizkerako forma gutxiago erabiliko ditu maila apalagoa duenak baino. Zenbat eta maila altuagoa, orduan eta bertako forma gutxiago. Hipotesi honetarako oinarria da ikasketa-maila altuagoa duenak kontaktu gehiago izan duela euskara batuarekin edo erdialdeko euskararekin, irakasleen nahiz ikasleen bidez. Adinekoen kasuan, eskola graduatua baino gehiago ikasi dutenak kanpora atera dira ikastera, gehienetan Gipuzkoa aldera.

4. Herria (Betelu / Arribe / Azkarate / Gaintza / Intza / Uztegi):⁴ herriaren tamaina, errepidearekiko hurbiltasuna eta Gipuzkoarekiko hurbiltasuna dira hemengo hipotesia eraikitzean gakoak. Betelun espero dugu aldakortasun gehien herriaren tamainagatik eta errepide nagusitik hurbil izateagatik; Arriben errepide nagusiarekiko eta Gipuzkoarekiko hurbiltasuna da gakoak; Azkaraten Gipuzkoarekiko hurbiltasuna; eta Gaintza, Intza eta Uztegin Gipuzkoarekiko hurbiltasuna txikiagoa da. Horregatik hurrenkerak hori.

Bertako batzuek *Beierrri* eta *Goierrri* deitzen diete herri horiei, behean edo goian daudela adieraziz. Goierrikoak dira Azkarate, Gaintza, Intza eta Uztegi, eta Beierrrikoak Betelu, Arribe eta Atallu. Hizkuntza-aldagaiak herriaren arabera joerarik erakusten ote duten ikusiko da.

5. Erdialdeko euskararekin harremana (altua / ertaina / apala): erdialdekoekin harreman-maila altua duenak Goizuetako hizkerako forma gutxiago erabiliko ditu harreman-maila apala duenak baino. Emaizta progresioan joanen da. Hipotesi honen oinarrian dago erdialdekoekiko harreman horren bidez hiztuna bere hizkeratik kanpoko aldaerak ezagutzen eta bereganatzen joaten dela.

3. METODOLOGIA

Ikerketa honen helburua da eguneroko hizkera aztertzea, erabiltzen den hizkuntza, hain zuzen. Horretarako, bi motatako aldagaiak aztertu dira hizkuntza-aldaketa neurtzeko: aldatzen ari diren hizkuntza-aldagaiak eta aldaketa horretan eragiten duten gizarte- nahiz hizkuntza-aldagaiak. Bien arteko zeinetaz ari garen argi izateko, aurrenekoak "aldagaiak" izendatu dira hemen eta bigarrenak "eragileak".

Analisi kuantitatiboaren eta kualitatiboaren onurak baliatu dira lan honetan (Juaristi 2003). Batez ere analisi estatistikoan oinarritzen den soziolinguistika bariasionistaren metodologia erabiliko dugunez, estatistikatik aterako dira emaitza gehienak. Ikerketa honetan, aldaketa neurtzeko analisi estatistikoa egiteko *Rbrul* programa erabili da (Johnson 2010). Analisi estatistikoa egin ahal izateko baldintza batzuk bete behar dira, ordea: batetik, hizkuntza-aldagaiak gutxieneko maiztasun batez agertu behar dute gure corpusean. Bestetik, beren aldaerak hiztun guztiek edo gehienek erabili behar dituzte. Alegia, pertsona bakoitzak hizkuntza-aldagaietako aukerak bere hizkeran erabili behar ditu, adibidez, *eginen* eta *egingo*, edo *arrunt* eta *oso*. Biak erabili behar dituzte, ez bat bakarrik. Hizkuntzaren datuak askotan ez dira horrelakoak eta datu irregularrekin eragiketa estatistikoek erroreak ematen dituzte. Horrelakoetan eta

3 Hipotesiak azaltzean, parentesi artean jarri diren erantzun posibleen hurrenkerak garrantzia du; aurrena dagoenak aldakortasun gehiago izango duela espero dugu, eta hurrengoak gutxiago.

4 Atallu ez dago zerrendan, Atalluko hiztunik ez dagoelako gure corpusean.

analisi estatistikorako nahikoa datu ez dagoenetan, analisi kualitatiboaz baliatuko gara. Erdara eta makulu-hitzak aztertzean ere analisi kualitatiboa egin da lan honetan.

Norbait hitz egiten ari dela, aldaketak egiten dituela nabaritu daiteke. Gauza berbera esateko modu diferenteak erabiltzen ditu, orain bat, gero bestea; horiek dira hizkuntza-aldagaiak. Hizkuntza-aldagaiak gauza berbera esateko dauden moduak dira. Aukeratutako hizkuntza-aldagaiak asko erabiliak izan behar dute, maiztasun handiko ezaugarriak direlako azterketarako egokienak (emaitza estatistiko fidagarrienak emanen dituztenak). Alde batetik, beraz, hizkuntza-aldagaiak daude eta beste aldetik, gizarte- eta hizkuntza-eragileak. Aztertzen diren aldagaiak eta eragileak diferenteak izan daitezke, ikerketaren helburuen arabera. Segidan ikerketa honetan aztertu direnak azalduko dira.

Lan honetan aztertu diren gizarte-eragileak eta hizkuntza-eragileak ondorengo taulan bildu dira, erantzun posibleekin. Erantzun horiek parentesi artean daude, aldakortasun gehien agertuko duela aurreikusi duguna aurrea jarrita:

Gizarte-eragileak	1. Hiztuna (1-19) ⁵
	2. Generoa (emakumea / gizona)
	3. Adina (gazteak / helduak / adinekoak)
	4. Ikasketa-maila (altua / ertaina / apala)
	5. Herria (Betelu / Arribe / Azkarate / Gaintza / Intza / Uztegi)
	6. Erdialdeko euskararekin harremana (altua / ertaina / apala)
Hizkuntza-eragileak Goizuetan	1. Aditza (<i>ibili / izan / ekarri / eman / esan / etorri / ikusi</i>) (<i>aferesia</i> hizkuntza-aldagaian)
	2. Aurretik bokala edo kontsonantea duen (kontsonantea / bokala) (<i>aferesia</i> hizkuntza-aldagaian)
	3. Hitza (<i>jai / jainko / jangoiko / jator...</i>) (<i>y / j</i> hizkuntza-aldagaian)
	4. Joera-yoera (<i>j</i> egiteko joera / <i>y</i> egiteko joera) (<i>y / j</i> hizkuntza-aldagaian)
	5. Aldagai lexikoa (<i>arrunt_oso / bakoitza_bakoitza / benpe_behintzat / biño_baño / deus_ezer / eskuara_euskera / eztikit_eztakit / gunun_giñun / patu_jarri / zerbette_zeoze</i>) (<i>lexikoa</i> hizkuntza-aldagaian)
Hizkuntza-eragileak Araitz-Betelun	1. <i>e / o</i> amaierak (<i>e / o</i>) (artikularen kontrakzioa hizkuntza-aldagaian)
	2. Inguruneak (1 / 2 / 5 / 6) (<i>e / a</i> hizkuntza-aldagaian)
	3. Berezitasunak (<i>-a</i> itsatsidun hitzak / <i>j</i> bokalerdia aurretik / mailegu berriak / <i>i</i> eta <i>u</i> berriak / deklinabideko <i>-ra</i> eta <i>-ike(n)</i> /

5 Kasu honetan, erantzunen zerrendaren ordenak ez du ikustekorik espero dugun aldakortasunarekin. Eragile honek estatistikarekin du zerikusia eta hiztun bakoitzaren barne-aldakortasuna neurtzeko hartzen da kontuan. Aldagai aleatorio bezala aztertzen da eta populazio osorako ateratzen diren ondorioak faltsuak izatea saihesten du. Adibidez, ez litzateke zuzena esatea emakume gazteek aldaera jakin bat erabiltzeko joera indartsua erakusten dutela, aztertutako datu gehienak emakumezko gazte bakar batenak baldin badira. Gure ikerketan *hiztuna* analisi estatistiko guztietan aztertu den eragilea izango da, aldagai aleatorio bezala, *mixed generalized linear models* deitutako estatistika eragiketen bidez.

leku izena / berezitasunik ez) (<i>e / a</i> hizkuntza-aldagaian)
4. Atzizkia bai / ez (atzizkia bai / atzizkia ez) (<i>o / u</i> hizkuntza-aldagaian)
5. Atzizkia (<i>noiztik</i> kasua / <i>nondik</i> kasua / <i>zergatik</i> kasua / adberbioak) (<i>-ti / -tik</i> hizkuntza-aldagaian)
6. Ondoren bokala / kontsonantea (bokala, kontsonantea (<i>j / g</i> ez besteak), <i>j / g</i> kontsonantea eta etena) (<i>-ti / -tik</i> hizkuntza-aldagaian)
7. Pertsona (<i>gu / zu / zuek</i>) (<i>ga / gea</i> hizkuntza-aldagaian)
8. Aditza-izordaina (aditza / izenordaina) (<i>dena / dana</i> hizkuntza-aldagaian)
9. Aldagai lexikoa (<i>biño_baño / ezer_deus / guzi_guzti / ongi_ondo / zerbatte_zeoze</i>) (<i>lexikoa</i> hizkuntza-aldagaian)

1. taula: aztertu diren gizarte- eta hizkuntza-eragileak, erantzun posibleekin.

Eragileetan bezala, hizkuntza-aldagaiaren aldaerak aurkeztean hurrenkera jakin bat erabiliko da: aurrena, aldaera zaharragoa (edo "bertakoagoa") paratu dugu, eta ondoren, berriagoa dena. Lehenengo hori bertako aldaeratzat hartu dugu, dela zaharrenek hori erabiltzen dutelako gehien, dela horrek bertako hizkerari kolorea ematen diolako.

Hizkuntza-aldagai horiek maiztasun diferentez agertu dira gure corpusean. Agertze-kopuru horrek analisi kuantitatiboa egin ahal izatea errazten du, esan bezala. Ondorengo tauletan, Goizuetan eta Araitz-Betelun aztertu diren hizkuntza-aldagaiak

	Hizkuntza-aldagaia	Izaera linguistikoa	Maiztasuna
1	aferesia bai / ez (<i>karri / ekarri...</i>)	fonologikoa	1481
2	/j/ edo /x/ (<i>yan / jan...</i>)	fonologikoa	685
3	-ikan / -ik (<i>zertikan / zertik...</i>)	morfologikoa	976
4	geroaldiko -en, -in / -go (<i>izain / izango...</i>)	morfologikoa	285
5	izan / egon lekuzko perpausetan (<i>hemen da / dag...</i>)	morfologikoa	533
6	*edun / eduki (<i>dut / daukit</i>)	morfologikoa	207
7	kausatiboko -ko(t)z / -ko (<i>delakotz / delako</i>)	morfologikoa	96
8	<i>arrunt / oso</i>	lexikoa	149
9	<i>bakotxa / bakoitza</i>	lexikoa (aldaera)	35
10	<i>benpe, benpeñen, bede / behintzat</i>	lexikoa	120
11	<i>biño / baño</i>	lexikoa (aldaera)	877
12	<i>deus / ezer</i>	lexikoa	67
13	<i>eskuara / euskara, euskera...</i>	lexikoa (aldaera)	357
14	<i>eztikit / eztakit...</i>	lexikoa (aldaera)	434
15	<i>gunun / giñun...</i>	lexikoa (aldaera)	154
16	<i>pa(ra)tu / jarri</i>	lexikoa	64
17	<i>zerbette / zeoze</i>	lexikoa	83
18	erdarazko esaldiak	bestelakoa	134
19	makulu-hitza	bestelakoa	246

2. taula: Goizuetako hizkuntza-aldagaiak.

Hizkuntza-aldagaia		Izaera linguistikoa	Maiztasuna
1	artikuluaren kontrakzioa (<i>semeak / semek</i>)	fonologikoa	2056
2	<i>e / a (mendie / mendia)</i>	fonologikoa	3609
3	<i>o / u</i> adizkietan (<i>dozo / duzu</i>)	fonologikoa	762
4	<i>-di, -ti / -dik, -tik (nondi / nondik, -iken, -tio)</i>	morfologikoa	664
5	<i>izan</i> aditzaren erroa (<i>ga / gea</i>)	morfologikoa	187
6	<i>izan</i> aditzaren erroa (<i>dena / dana</i>)	morfologikoa	930
7	<i>edun</i> aditzaren erroa (<i>dot / dut / det</i>)	morfologikoa	350
8	pluraleko 3. p. NORK morfema (<i>-e / -te</i>)	morfologikoa	318
9	<i>biño, beño / baño, baña</i>	lexikoa (aldaera)	915
10	<i>ezer / deus</i>	lexikoa	75
11	<i>ongi / ondo</i>	lexikoa (aldaera)	118
12	<i>guzi / guzti</i>	lexikoa (aldaera)	79
13	<i>zerbatte / zeoze</i>	lexikoa (aldaera)	47
14	erdarazko esaldiak	bestelakoa	231
15	makulu-hitzak	bestelakoa	499

3. taula: Araitz-Beteluko hizkuntza-aldagaiak.

LAGINA

Gure ikerketako udalerrriak biztanle gutxiko herriak direnez, ohiko azterketa bariazionistetan aztergai izaten den laginaren proportzioa igo egin dugu emaitza egokia lortzeko helburuarekin. Horrela, herri bakoitzean populazio osoaren % 2 aztertu da gutxienez, eta adinekoen eta gazteen % 4'5 inguru. Zehazki, 789 hiztun daude Goizuetan (2010eko Udal Errolda) eta 921 Araitz-Betelun (587 Araitzen eta 334 Betelun, 2013ko Udal Erroldaren arabera) eta udalerrri bakoitzean 19 hiztun elkarriketatu dira. Honela, hiztun-tipologia nagusietan lortu dugu Guy-ren bost pertsonako multzoa (1980, *in Chambers* eta beste 2002: 29): udalerrri bakoitzean, bosna hiztun daude adineko emakumezko, adineko gizonezko, emakumezko gazte eta gizonezko gazteen artean kasu gehienetan (helduak adinekoen multzoan sartuta).

Azterketa bariazionistetan ohikoa den laginketa zentzuduna erabili da gure ikerketan ere. Generoa, adina eta ikasketa-mailaren arabera aukeratu dira hiztunak, ikerketarako gizon-emakumeak, gazteak eta adinekoak, eta ikasketa-maila bakoitzekoak egoki errepresentatzeko. Laginketa mota hori kontuan hartuta, ondorengo banaketa dugu:

Aldagai soziolinguistikoak	Goizueta	Araitz-Betelu
Generoa	emakumezkoa	9
	gizonezkoa	10
Adina	gaztea	9
	adinekoa	10
Ikasketa-maila	altua	4
	ertaina	9
	apala	6

4. taula: Goizuetako eta Araitz-Beteluko lagina.

Antzekoak dira bi udalerrietako laginak: 9 emakume eta 10 gizona daude bi udalerrietan. Adinean eta ikasketa-mailan pixka bat aldatzen da banaketa, pertsona bat gorabehera, 4. taulan ikusten den bezala. Adinari dagokionez, Araitz-Beteluko laginean 10 gazte daude eta 9 adineko, eta Goizuetan alderantziz. Ikasketa-mailan aldaketa da maila ertaineko hiztun bat gutxiago dagoela Araitz-Betelun eta maila apaleko bat gehiago. Aldaketa horiek udalerrri bakoitzak dituen ezaugarri soziolinguistikoak laginean biltzeko egin dira.

CORPUSA

Langai izan den corpusa Goizueta eta Araitz-Betelun egindako grabazioetatik atera da. Corpus hori hiztunei egindako elkarrizketetako 30na minutu transkribatuta osatu da. Hor bilatu, kodetu eta aztertu dira hizkuntza-aldagaiak. Udalerrri bakoitzean 19 hiztun ditugunez, 38 hiztun dira guztira, eta ia 20 orduko corpusa denera.

Mota honetako ikerketa soziolinguistikoetan erabiltzen den elkarrizketa-modua erabili da hemen ere. Alegia, elkarrizketa gidatua izan da, eta gidoiaren helburua elkarrizketatzaileen eta elkarrizketatuen arteko solasa erraztea eta elkarrizketatuen datuak eskuratzea izan da.

4. EMAITZAK

Goizuetako emaitzetan ikusi dena da hipotesia hein batean bete dela; alegia, hizkuntza aldatzen ari den arren, aldaketa ez dela oso handia. Hizkuntza-aldagaien aldaketa aztertuta, badirudi Goizuetako hizkeraren ezaugarri batzuek gazteen hizkeran finkatzera egin dutela, ihartuak bezala gelditu direla, baina aldi berean, bizirik. Ezaugarri horiek dira Goizuetako gazteen hizkerari kolorea ematen diotenak eta badirudi horri eusten saiatzen direla. Ezaugarri horien artean ikusten ditugu aferesia zenbait aditzetan (*karri, man, san, torri, kusi...*), *deus* adberbioa (*ezer* ez da hiztunen hizketan aditzen) eta /j/ hotsa erabiltzea. [x] oso gutxitan entzuten da, hitz konkretu batzuetan bakarrik (*jai, jatorra...*). Horrekin batera, adinekoek gutxixeago erabiltzen zuten ezaugarri bat gehiago erabiltzera pasa dira: *-ikan* bukaera. Ezaugarri berritza (kanpokotzat) har daitekeen arren, hiztunek bertakotzat dute, eta horrela hartuko dugu guk ere. Bestetik, beste ezaugarri batzuk lagineko gazteen mintzoan galdu egin direla esan behar da (*-ko(t)z, eskuara*). Beste batzuk ez dira erabat galdu, baina arrunt gutxitan aditzen dira (*gunun, arrunt, benpe / bede...*).

Goizuetako hizkeraren aldaketari begiratzean, *adina, ikasketa-maila* eta *erdialdekoekin harreman-maila* gizarte-eragileek aldaketaren nondik norakoa ikusten lagundu dute hainbat hizkuntza-aldagaitan, eta horiekin lotuta egin diren hipotesiak askotan bete dira. Horrela, adinekoak, ikasketa-maila apalekoak eta erdialdekoekin harreman gutxi izan dutenak izan dira gordetzailen, eta gazteak, ikasketa-maila altukoak eta erdialdekoekin harreman-maila altua izan dutenakz, aldiz, berritzaileen. Generoari dagokionez, egindako hipotesia gure datuek ez dute baieztatu, batzuetan emakumezkoa gordetzailago agertu baita gizona koaren aldean. Ez dugu joera orokorrik aurkitu gizarte-eragile honetan.

Araitz-Beteluko hizkuntza-aldagaiei dagokienez, aurreneko ondorioa da hizkuntza-aldagai batzuetan ohikoa den aldaketa dagoela: adinekoek erabili dute gehien bertako aldaera, helduek gutxiago eta gazteek gutxien. Hizkuntza-aldagai horiek dira *ezer / deus, e / a* (*i, u* ondoren), artikularen kontrakzioa, *guzi / guzti, dot-dut / det, -o / -u* adizkiak eta *-ti / -tik*. Beste hizkuntza-aldagai batzuetan, aldaketan aurretik doazenak

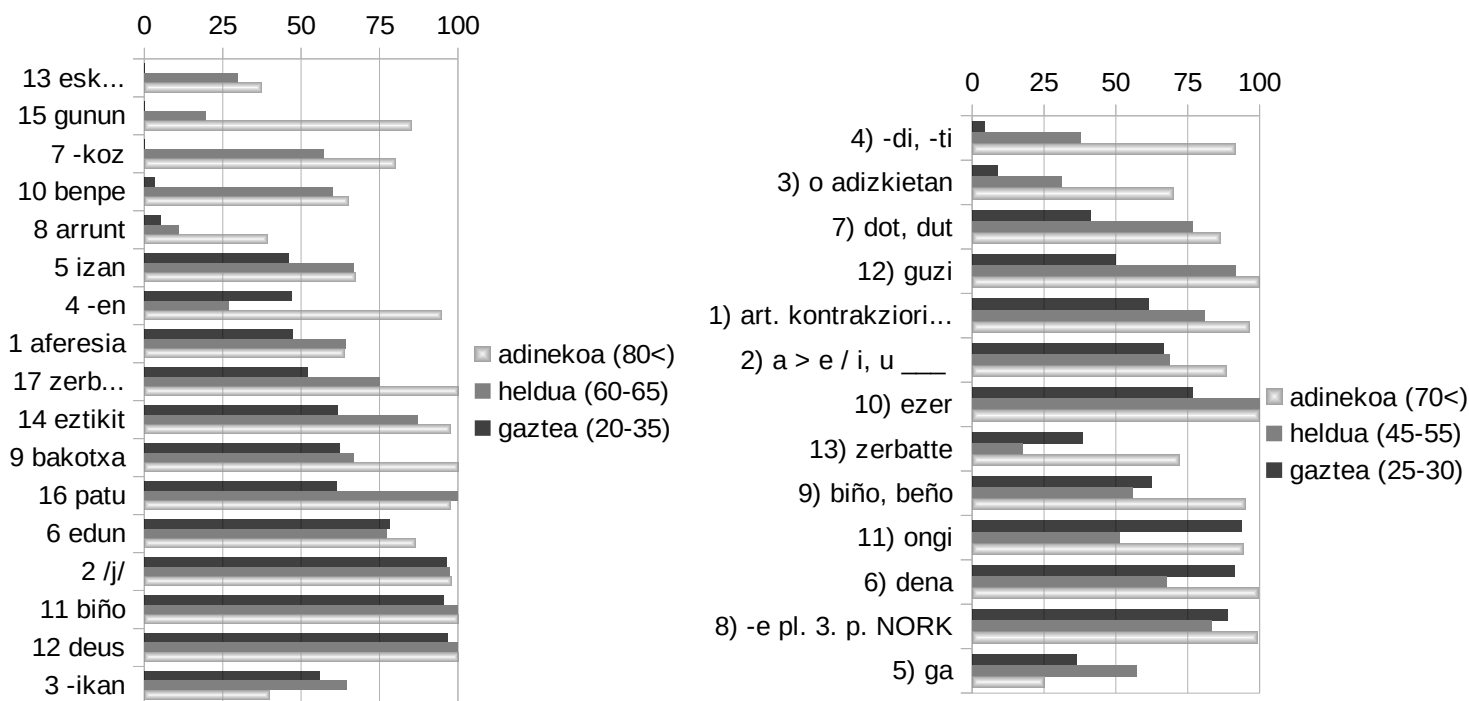
helduak dira, gazteak izan beharrean. Datuak hiztunka begiratuta gorabeherak daude, ordea, eta askotan gizonetzko heldu batek eragindako joera dela ikusi da. Hizkuntza-aldagai horiek dira *-e / -te*, *dena / dana*, *ongi / ondo*, *biño / baño* eta *zerbatte / zeoze*. Bigarren ondorioa da, beraz, Araitz-Betelun datuek gorabehera handiagoak dituztela hiztunetik hiztunera Goizuetan baino eta beti ez dela aurkitu aurretiaz esandako joera.

Lehen begiratuan, Goizuetan gertatu dena ikusten da hemen ere: gazteek (eta helduek) oro har, adinekoek baino gutxiago erabili dituzte bertako aldaerak⁶. Era berean, adinekoetatik gazteetara badago alde, baina alde hori txikia da hizkuntza-aldagai batzuetan (*-e / -te* pl. 3. p., *dena / dana*, *ongi / ondo*) eta handiagoa gainerakoetan. Ez dago hizkuntza-aldagairik gazteetako inork erabili ez duenik (Goizuetan *-koz*, *gunun* eta *eskuara* aldaeretan ikusi genuena), baina adizkietako *o* eta *-ti* aldaerak oso gazte gutxi eta oso gutxitan erabili dituzte.

Araitz-Betelun hizkuntza-aldagaiak aztertzean, *adina*, *ikasketa-maila* eta *herria* gizarte-eragileek aldaketaren nondik norakoa ikusten lagundu dute, eta horiekin lotuta egin diren hipotesiak askotan bete dira. Horrela, adinekoak, ikasketa-maila apalekoak eta Goierrikoak izan dira gordetzailen, oro har, eta gazteak, ikasketa-maila altukoak eta Beierrikoak berritzaileen. Generoari dagokionez, gure datuek ez dute baieztatu egindako hipotesia, eta dagoeneko hipotesia aldatu beharko genuke: emakumezkoa agertu da gordetzailago, analisi nagusietan generoa adierazgarri izan den hiru hizkuntza-aldagaitik hirutan.

Jarraian, Goizuetako eta Araitz-Beteluko hizkuntza-aldagaien joerak biltzen dituzten irudiak aurkeztuko dira, orain artean egindako konparaketak errazago ikusi ahal izateko. Irudi hauei erreparatzean kontuan hartu behar da ezaugarri horiek direla, maiztasun handia dutenen artean, aldaketa nabarmenean sumatu ditugunak. Zentzu horretan, espero baino aldaketa gutxiago topatu dugu, bereziki Araitz-Betelun.

6 Salbuespen bat bada hemen ere: *ga / gea* aldagaia. Kasu honetan, badirudi gazteek bertako aldaera adinekoek baino gehiago erabili dutela, gizonetzkoek bereziki, baina adinekoen artean datu gutxi dituen aldagaia da eta ezin izan dugu joera hori baieztatu.

1. irudia: Goizuetako eta Araitz-Beteluko aldaeren erabilera, adinaren arabera (%).

Beheko taulan, eskuineko zutabeetan, aldagai bakoitzean zenbateko aldaketa dagoen adierazi da. Balio hori adinekoek eta gazteek bertako aldaera zenbat erabili duten (%) kontuan hartuta atera da, adinekoen erabilerari gazteena kenduta.

Bertako aldaeren aldaketa (%)			
	Goizuetak	Araitz-Betelu	
15) <i>gunun</i>	-85	4) <i>-di, -ti</i>	-87
7) <i>-koz</i>	-80	3) <i>o adizkietan</i>	-61
10) <i>benpe</i>	-62	12) <i>guzi</i>	-50
17) <i>zerbette</i>	-48	7) <i>dot, dut</i>	-45
4) <i>-en</i>	-48		
13) <i>eskuara</i>	-38	1) artikuluan	
9) <i>bakotxa</i>	-38	kontrakziorik ez	-35
16) <i>patu</i>	-36	13) <i>zerbatte</i>	-34
14) <i>eztkit</i>	-36	9) <i>biño, beño</i>	-33
8) <i>arrunt</i>	-34	10) <i>ezer</i>	-23
5) <i>izan</i>	-21	2) <i>a > e (i, u _)</i>	-22
1) <i>aferesia</i>	-17	8) <i>-e pl. 3. p.</i>	-10
6) <i>edun</i>	-8	6) <i>dena</i>	-8
11) <i>biño</i>	-4		
12) <i>deus</i>	-3		
2) <i>/j/</i>	-1	11) <i>ongi</i>	-1
3) <i>-ikan</i>	16	5) <i>ga</i>	12

5. taula: bi udalerrietan, bertako aldaera zenbat aldatu den (%).

5. taulan hiru multzo egin dira. Batetik, % 45etik goitiko aldaketa izan duten ezaugarriak daude, Goizuetaren kasuan bost hizkuntza-aldagai (bertako aldaera *gunun*, *-koz*, *benpe*, *zerbette* eta *-en* dira) eta Araitz-Betelun lau (bertako aldaera *-ti*,

adizkietako *o*, *guzi* eta *dot-dut*). Tarte hori bitan banatu da, % 60tik goitikoak kolore ilunagoz margotuta. Bigarrenik, % 30-40 bitarteko aldaketa izan dutenak bereizi dira (Goizuetan *eskuara*, *bakotxa*, *patu*, *eztikit*, *arrunt*; Araitz-Betelun artikuluko kontrakzio eza, *zerbatte* eta *biño-beño*) eta, hirugarren multzoan, % 25etik beheiko aldaketa izan dutenak (Goizuetan *izan*, aferesia, *edun*, *biño*, *deus*, /j/ eta *-ikan*; Araitz-Betelun *ezer*; *a > e* egitea *i*, *u* ondoren, 3. pertsona pluraleko *-e*, *dena*, *ongi* eta *ga*). Hirugarren honetan ere, kolore bidez, % 8tik goitiko aldaketa izan dutenak gainerakoetatik bereizi dira. Taula honen arabera ere, antzeko aldaketa-maila ikusi dugu Goizuetan nahiz Araitz-Betelun.

Xeheago begiratuta, badira udalerrri batetik besterako alde txikiak, ondorengo lerroetan azalduko direnak. Goizuetan, gazteek bertako aldaera adinekoen kopuru berdintsuan erabili dute 17 aldagaitatik 9tan, eta aldaera horietan gazteen erabilera erdialdeko euskararen (eta gehienetan, baita euskara batuaren) joeretatik aldentzen da (ikus 5. taula): /j/ (-1), *deus* (-3), *biño* (-4), *edun* (-8), aferesia (-17), *izan* (-21), *eztikit* (-36), *patu* (-36), *bakotxa* (-38). Azken hiruretan aldaketa handi samarra da adinekoetatik gazteetara, baina kontuan hartu behar da gazteek, hala ere, % 60tik goiti erabili dituztela. Ia % 100ean erabili dituzte, berriz, /j/, *deus* eta *biño* aldaerak, adinekoen pare. Aferesia eta *izan* aldaerak gutxiago erabili dituzte gazteek, % 50 inguruan. Erabilera hori bera egin dute *zerbette* eta *-en* aldaeretan ere, baina hauetan adinekoekiko aldea handiagoa da, ia beti erabili dituztelako adinekoek.

Bestalde, bost aldaeratan gazteek oso gutxi erabili dute bertakoa (% 5etik beheiti) edo ez dute erabili: *arrunt* (-36), *eskuara* (-38), *benpe* (-62), *-koz* (-80) eta *gunun* (-85) dira horiek. Ezaugarri horietan adinekoekiko duten aldea handi samarra da, parentesien arteko balioetan ikusten den bezala; bereziki, azken hiruretan. Hemen erdialdeko euskararekin (eta euskara batuarekin) egiten du bat gazteen joerak. Horretaz gain, erdialdeko euskararen ere erabiltzen den *-ikan* aldaeran gertatutakoa dago: gazteek adinekoen antzeko erabilera izan dute, baina deigarria da haiek baino gehiagotan erabili izana (+16).

Araitz-Beteluri dagokionez, han aztertu diren 13 hizkuntza-aldagaietatik bitan bakarrik ikusi dugu gazteek adinekoen paretsu erabili dituzten aldaerak erdialdeko euskararen joeretatik aldentzen direla. *Ongi* (-1) eta *dena* (-8) aldaerak dira horiek, eta gazteek adinekoen antzeko erabilera izan dute (*ongi* aldaera % 94an erabili dute gazte nahiz adinekoek; *dena* % 99 adinekoek, % 92 gazteek). Tartean, helduek erabilera askoz apalagoa egin dutela esan behar da (% 51 *ongi* aldaeran, % 68 *dena* aldaeran), baina berritzaile agertu den gizonezkoaren (*ghl*) ondorioz, bereziki. Gizonezko heldu horrek erdialdeko euskararen eragina erakusten du aldagai hauetan eta beste zenbaitetan.

Araitz-Betelun *biño* (-33) eta *zerbatte* (-34) aldaerek aldaketa gehiago izan dute; hemen ere erdialdeko euskararantzko eta baturantzko joera da gazteen artean ikusi dena. Helduek gazteek baino erabilera apalagoa egin dutela esan behar da, gainera, eta hemen hiru helduek erabili dituzte *baño* eta *zeoze* aldaera berriagoak gehiagotan. Balio horiek nabarmentzekoak dira, bereziki *zerbatte* / *zeoze* aldagaiaren kasuan: *biño* % 95 adinekoek, % 56 helduek, % 62 gazteek; *zerbatte* % 72 adinekoek, %18 helduek, % 39 gazteek. Helduen erabilera alde batera utzita ere, *zerbatte* aldaera % 40tik beheiti erabili dute gazteek ere.

Gazteek adinekoen antzera erabili dituzten *a > e* (*i*, *u* ondoren) (-22) eta pluraleko 3. pertsonako *-e* / *-te* (-10) aldagaietan, aldaketa euskara baturantzkoa da: batuaren

eragina ikusten dugu gazteek $a > e$ gutxiago egitean eta pluraleko 3. pertsonan *-te* gehiago erabiltzean (*-te* aldaerari dagokionez, oroitu gizonetako bakarrik erabili dutela gure corpusean, helduek eta gazteek bereziki). Alegia, pentsa daiteke ezaugarri hauek ez badira asko aldatu erdialdeko euskararen eraginagatik izan dela, erdialdeko euskararen ezaugarria baita bertako aldaeratzat hartu duguna. Gainera, ezaugarri hauetan, azpimarratzekoa iruditzen zaigu beste kontu hau: bertakotzat jo ditugun *e* aldaerak ('*haundie*' eta '*due*') Leitzan gazteen artean ere bizi-bizi dauden ezaugarriak dira eta gaur egun Araitz-Beteluko gazte asko hara joaten dira ikastera. Hango eragina ere izan daiteke ezaugarri hauek asko aldatu ez izana.

Gainerako hizkuntza-aldagaiak dira aldaketa gehien izan dutenak (% 45etik goiti) eta azpimarragarria da guztietan aldaera berria erdialdeko euskarako (eta, batzuetan, euskara batuko) ezaugarria dela eta gazteek hein handian aukeratu dutela: *det*⁷ (eta ez *dot-dut*), *guzti* (eta ez *guzi*) eta adizkietan *u* (eta ez *o*) aldaerak erabiltzean hori ikusten dugu. Goizuetan antzekoa ikusi dugu *zerbette* (-48), *-en* (-48), *benpe* (-62), *-koz* (80) eta *gunun* (-85) aldaeretan.

Alegia, badago desberdintasunik Goizuetan eta Araitz-Betelun gehiago mantendu dituzten ezaugarrien nolakotasunean. Azpimarratzekoa da Araitz-Betelun gazteek eta adinekoek maiztasun handiz erabili dituzten bertako aldaera batzuk erdialdeko euskararen ere erabiltzen direla. Beraz, bertako hizkeraren ezaugarri horiek mantendu dira, seguru asko, erdialdeko euskararekin bat egiten dutelako.

Bi udalerrietan erabiltzen diren eta emaitza desberdina eman duten hizkuntza-aldagaiak erreparatuko zaio jarraian. *Biño* / *baño* da horietako bat eta Goizuetan oso aldaketa gutxi egon da adinekoetatik gazteagoetara: adinekoek eta helduek beti erabili dute *biño* (% 100), gazteek ia beti (% 96). Araitz-Betelun, aldaketa handiagoa izan da: adinekoek % 95ean erabili dute, helduek % 56an eta gazteek % 62an.

Bat egiten duten beste aldagai batean, kontuak bereziak dira. Goizuetan *biño* aldaerarekin ikusi berri duguna gertatzen da *deus* aldaerarekin ere: gutxiago erabili dute gure grabazioetan gazteek: % 97 (adinekoek eta helduek % 100). Araitz-Betelun alderantzizko hipotesia egina dugu aldagai honetarako; izan ere, adinekoek eta helduek *ezer* erabili dute beti. Kasu honetan, deigarria egiten zaiguna da gazteek *deus* erabili izana kasuen % 33an. Leitzan erabiltzen den aldaera da eta, beharbada, horren eragina nabari da. Azkarateko gazte batek hala dio bertako hizkeraren ezaugarriez galdetuta: *Ni adibidez Leitzan [Institutuan ikasten] hasi nintzenean, hainbeste aitzen nun "eztot" eta "dot" eta "deusez" da holako hitzek, ze azkenen pegatu itten dizula*. Nahiz eta bestela hizkera ez zaiola aldatu esaten duen, *deusez* itsatsi zaiola dio, hori bakarrik.

Badira beste aldagai batzuk Araitz-Betelun aztertu direnak eta Goizuetan ez. Goizuetan ez aztertze arrazoia da han ez dagoela aldaketarik; ez genuen sumatzen eta gure elkarrizketetako datuek ere hala erakutsi dute. Goizuetarrek *ga* 'gara', *dute*, *dena*, *guzi*, *ongi* esaten dute, eta ez *ge(r)a*, *due*, *dana*, *guzti*, *ondo*. Araitz-Betelun azken aldaera hauek bertakoak ere badirela esan daiteke, adineko nahiz gazteek erabiltzen dituztelako, maila batean edo bestean. Goizuetan, berriz, oso arraroa, arrotza, egingo litzaieke herrikide batek horrelakoak erabiltzea.

ERDARA ETA MAKULU-HITZAK

Erdararen erabilera da aztergai hemen. Zehazki, erdararako kode-aldaketa hartu

7 *det* erabiltzean garbi ikusten da erdialdeko euskararen eragina, kasu honetan, badirudi Tolosaldeko hizkerak batuak baino eragin handiagoa duela.

dugu kontuan, hiztuna euskaraz ari dela erdarazko esaldiak txertatzen dituen aztertu da. Adibidez, hona adineko emakume baten esaldia: *Ta gaur? "No puede ser!". Oain don trafikokin, ta oain don bezala?*

Horrekin batera, makulu-hitzak edo hitz betegarriak aztertu dira: *es que, hombre, a ver, o sea, esto, porque...* Hitz hauek askotan agertu zaizkigu corpusean, gehiago gazteen artean adinekoen artean baino. Giza-talde bakoitzak makulu-hitz horiek nola erabiltzen dituen aztertu nahi izan da atal honetan. Esan behar da muga non jarri erabakitzea ez dela erraza, baina hitz betegarrizat har daitezkeen hauek ez direla hemen zenbatu: *bueno, pues (pos...)* eta *ya*. Ez bilatu izanaren arrazoia da euskaldunenaren ahotan ere oso integratuak daudela eta hiztunak ez duela erdara diren kontzientziarik.

Goizuetako corpusetik hasita, erdarazko esaldi baino makulu-hitz gehiago agertu dira: 134 eta 246 hurrenez hurren. Azpimarratzekoa da adinekoek erdarazko esaldiak askoz ere gehiagotan izan dituztela ahotan gazteek baino eta, alderantziz, gazteak izan direla makulu-hitzak gehien erabili dituztenak, modu honetan:

Adina	Erdarazko esaldiak	Makulu-hitzak	Guztira
Adinekoak (helduak barne)	118	49	167
Gazteak	16	197	213
Guztira	134	246	380

6. taula: Goizuetan erdarazko esaldien eta makulu-hitzen erabilera, adinaren arabera (I).

Adina hirutan banatuta, emaitza are adierazgarriagoa da. Izan ere, 60-65 urte bitarteko adinekoak dira erdarazko esaldi gehien erabili dituztenak, eta adinekoen artean, makulu-hitz gehien erabili dituztenak:

Adina	Erdarazko esaldiak	Makulu-hitzak	Guztira
Adinekoak	49	7	56
60-65 urteko adinekoak	69	42	111
Gazteak	16	197	213
Guztira	134	246	380

7. taula: Goizuetan erdarazko esaldien eta makulu-hitzen erabilera, adinaren arabera (II).

Gainera, kontuan hartu behar da lau hiztun bakarrik direla 60-65 urte bitartekoak eta 65etik goitikoak sei. Gazteen multzoan hiztun gehiago dago besteetan baino; bederatzi dira. Hitztunka ikusita, hiztun batetik bestera aldea handia izan daiteke eta 10etik goitiko balioak hizki lodiz adierazi dira:

Adina	Generoa	Hiztuna	Erdarazko esaldiak	Makulu-hitzak	Guztira
Adinekoak	emakumezkoak	2	29	0	56
		3	5	0	

		4	3	1	
	gizonezkoak	6	5	4	
		8	2	2	
		9	5	0	
60-65 adinekoak	emakumezkoak	1	19	35	111
		5	1	1	
	gizonezkoak	7	10	6	
		10	39	0	
Gazteak	emakumezkoak	11	0	17	213
		12	0	7	
		13	1	76	
		14	0	27	
	gizonezkoak	15	0	25	
		16	2	3	
		17	1	18	
		18	10	13	
		19	2	11	
Guztira			134	246	380

8. taula: Goizuetan erdarazko esaldien eta makulu-hitzen erabilera, hiztunaren arabera.

Nabarmentzekoa da gazteen artean bakar batek erabili dituela erdarazko esaldiak maiz samar, ikasketa-maila ertaineko gizonezko batek hain zuzen. Gainerakoan, oro har, gaztelania oso gutxi erabili da eta, erabili denean, kontzeptu jakin batzuetan izan da askotan: batetik, zenbakiak eta datak (adinekoen kasuan batez ere); bestetik, besteen esanak adierazteko erabili da (adinekoek normalean, irakasleek edo irakasleei esanak); eta azkenik, eskolako ikasketak izendatzeko (gazteek batez ere: *administración, curso puente, grado superior...*). Hau da, gaztelania oso gutxi erabili da eta, gainera, oso gauza zehatzak adierazteko.

Makulu-hitzen kasuan, alderantzizkoa da egoera: gazteak dira gehien erabili dituztenak, alde nabariarekin. Ia guztien ahotan nahiko ugariak dira makulu-hitzak, bi hiztunengan izan ezik; emakumezkoa da bat, gizonezkoa bestea, eta ikasketa-maila altukoa da emakumezkoa, ertainekoa gizonezkoa. Gazteen artean bereziki emakumezko bat izan da (13.a) makulu-hitz asko erabili dituen, ikasketa-maila ertaina duena. Adinekoen artean, 60-65 urte bitarteko emakume batek erabili ditu ugari samar, ikasketa-maila altukoa bera. Eta 80 urtetik goitikoek ez dituzte ia inoiz ere erabili.

Hego Euskal Herrian ohikoak diren makulu-hitzak agertu dira gehien Goizuetan: *a ver, es que, hombre, o sea, venga, yasta*. Horietaz gain, oso esamolde gutxi topatu dira, eta horiek oso gutxitan agertu dira gainera, 246 adibidetatik 33tan, gazteen artean gehienetan: *así por así, aunque sea, aparte de que, este, lo que pasa que, entre que, lo que sea, o bien, porque, que si*. Horien artean, *porque* izan da erabiliena (23 aldiz), makulu-hitzak askotan erabili dituen 13. hiztunaren ahotan (14 aldiz), batez ere.

Araitz-Beteluko hiztunen corpusean, 231 erdarazko esaldi eta 499 makulu-hitz bildu dira. Diferentziarekin, makulu-hitzak gehiago dira erdarazko esaldiak baino,

Goizuetako corpusean bezala.⁸ Goizuetarekin alderatuta, Araitz-Betelun adibide hauen kopurua altuagoa dela ikusten da, bereziki makulu-hitzena. Araitz-Beteluko corpusean erdarazko esaldi eta makulu-hitzak denak batera hartuta, Goizuetan topatutako bikoitza baino gehiago dira: 730 adibide dira denera Araitz-Betelun eta 357 Goizuetan.

Kopuruaz gain, badago beste diferentzia bat bi udalerrien artean: Goizuetan makulu-hitzen aniztasuna murriztagoa da. Hego Euskal Herrian ohikoak direnak dira nagusi: *a ver, es que, hombre, o sea, venga, yasta*. Horietaz gain, oso esamolde gutxi topatu dira Goizuetan, eta oso gutxitan agertu direnak gainera (246 adibidetatik 33 aldiz denera, % 13): *así por así, aunque sea, aparte de que, este, lo que pasa que, entre que, lo que sea, o bien, porque, que si*. Araitz-Betelun berriz, ugariagoa da azken multzo hau eta gehiagotan agertzen dira (499tik 128 aldiz, % 26).⁹ Hauek guztiak bildu dira bertan, ohikotzat jo direnez gain (*a ver, es que, hombre, o sea*): *asi que, aunque sea, este, esto, en fin, en cambio, lo que sea, lo que pasa (es) que, mecaben la ospa!* (eta antzekoak: *la ospua!, mekauden la ostra!, cagüen la, mecagüen*), *por ejemplo, por s'acaso, que va, tío, ya que (ta)* eta menpeko esaldien lokailu batzuk (*como, de,*¹⁰ *kompletibozko que, si, sino*).

Adinaren arabera banaketari erreparatuz gero, berriz, aldea txikia da erdarazko esaldietan; gazte nahiz adinekoek kopuru beretsuetan erabili dituzte. Makulu-hitzetan aldea handia da, ordea, eta gazteak dira nabarmen makulu-hitzak erabili dituztenak.¹¹

Adina	Erdarazko esaldiak	Makulu-hitzak	Guztira
Adinekoak (helduak barne)	110	99	209
Gazteak	121	400	521
Guztira	231	499	730

9. taula: Araitz-Betelun erdarazko esaldien eta makulu-hitzen erabilera, adinaren arabera (I).

Adina hirutan banatuta, emaitza are adierazgarriagoa da. Izan ere, multzo bakoitzean dagoen hiztun kopurua kontuan hartuta (helduak hiru dira, adinekoak sei eta gazteak hamar), helduek erdarazko esaldiak eta makulu-hitzak askotan erabili dituzte:

Adina	Erdarazko esaldiak	Makulu-hitzak	Guztira
Adinekoak	50	35	85
Helduak	60	64	124
Gazteak	121	400	521
Guztira	231	499	730

10. taula: Araitz-Betelun erdarazko esaldien eta makulu-hitzen erabilera, adinaren arabera (II).

⁸ Goizuetan 134 erdarazko esaldi ziren, eta 246 makulu-hitz.

⁹ Maiztasun gutxiko multzo honetatik *porque* ateraz gero, proportzioak oraindik diferenteagoak dira: Goizuetan 246 adibidetatik 10 aldiz erabili dituzte (% 4an) eta Araitz-Betelun 499tik 99tan (% 20an).

¹⁰ Hau da adibidea: "*Umetatik eakutsi diguen tonterie de Betelukoak Betelukoak die eta Araizkoak Araizkoak*".

¹¹ Makulu-hitzekin antzera gertatzen da Goizuetan, baina erdarazko esaldiak batez ere adinekoek erabili dituzte han.

Argiago ikusteko, emaitzak hiztunka aurkezten dira ondorengo taulan. Hiztun batetik bestera aldeak handiak dira eta balio altuak nabarmentzeko (10etik goitikoak) hizki lodiz adierazi dira:

Adina	Generoa	Hiztuna	Herria	Erdarazko esaldiak	Makulu-hitzak	Guztira
Adinekoa	Emakumezkoa	2	Gaintza	2	3	85
		3	Azkarate	18	5	
		4	Betelu	19	19	
	Gizonezkoa	6	Gaintza	1	3	
		7	Intza	7	2	
		8	Azkarate	3	3	
Heldua	Emakumezkoa	1	Uztegi	8	10	124
	Gizonezkoa	5	Arribe	35	21	
		9	Betelu	17	33	
Gaztea	Emakumezkoa	10	Azkarate	5	78	521
		11	Arribe	6	48	
		12	Intza	14	39	
		13	Betelu	17	98	
		14	Betelu	34	52	
	Gizonezkoa	15	Gaintza	5	11	
		16	Intza	8	25	
		17	Uztegi	6	24	
		18	Betelu	23	23	
19	Betelu	3	2			
Guztira				231	499	730

11. taula: Araitz-Betelun erdarazko esaldien eta makulu-hitzen erabilera, hiztunaren arabera.

Adinekoen eta helduen artean badago aldea, esan den bezala: helduek gehiago erabili dituzte erdarazko esaldiak eta makulu-hitzak, gizonezkoek bereziki; emakumezko helduak gutxitan erabili ditu. Erdarazko esaldiei begiratuta, ez dago joera markaturik generoari begira, baina adineko emakumezkoen eta emakumezko gazteen artean gaztelania gehiago erabiltzeko joera txiki bat antzematen da. Makulu-hitzei dagokienez, gazte gehienek (bi gizonezko izan ezik) makulu-hitzak askotan erabili dituzte, emakumezkoek bereziki.

Herriaren arabera begiratuta, esan daiteke aldea ikusten dela Beteluren eta gainerako herrien artean. Betelukoek kopuru altuak dituzte, bai erdarazko esaldien erabileran, eta baita makulu-hitzenean ere (Beteluko gizon gazte batek izan ezik, 19. hiztunak, oso gutxitan erabili baititu). Arribeko gizonezko helduak ere kopuru altuak eman ditu erdararen eta makulu-hitzetan. Betelun espero zen erdararen erabilera altuagoa, eta hipotesia bete da.

Laburrean, esanguratsua da Goizuetan gaztelania hiztun gutxi batzuek erabili

dutela maiz samar (gazteen artean bakar batek) eta, erabili dutenen artean, adinekoek maileguetan (zenbakiak eta datak) eta besteen esanak adierazteko (txikitan irakasleek edo irakasleei esanak) erabili dutela batez ere. Gazteek, berriz, eskola tituluak adierazteko erabili dute batez ere (*administración, curso puente, grado superior...*). Araitz-Betelun horrelakoak erabili dira eta, horietaz gain, erdarazko esaldiak txertatu dira. Alegia, Araitz-Betelun maizago aurkitu dugu benetako kode-aldaketa eta, beraz, erdara gehiago erabili dute eta makulu-hitzak ere gehiagotan erabili dituzte. Gutxi gorabehera, elkarrizketa-denbora berean, Goizuetan baino bi aldiz gehiago erabili da erdara.

5. ONDORIOAK

Araitz-Betelu eta Goizuetan aztertu diren hizkuntza-aldagaiak eta gizarte- eta hizkuntza-eragileak kontuan hartuta, ondorio orokorra da hizkuntza aldatzen ari dela bi udalerrietan erdialdeko euskararen eta euskara batuaren eraginez, baina ez dagoela erabateko etenik adinekoen eta gazteen artean.

Aukeratutako gizarte- eta hizkuntza-eragileei dagokienez, esan behar da adierazgarriak izan direla askotan. Gizarte-eragileen artean, adina, ikasketa-maila eta erdialdekoekin harreman-maila (azken hau Goizuetan) aipatu nahi dira bereziki. Gainera, hipotesietan espero izandako joerak ikusi dira emaitzetan, baita adierazgarri izan ez direnetan ere. Beraz, ikerlan hau egin ondoren, ondorioetako bat da, euskara aztergai hartuta, ikerketa bariationista bat egitea interesgarria dela, herriak txikiak izanik ere.

Oro har, ikusi da Mendebaldeko gainerako ikerketen emaitzekin bat datozen emaitzak aurkitu direla hemen ere: gazteek eta ikasketa-maila altukoek aldaera berriagoak erabiltzeko joera dute. Horrela bada, adinari dagokionez, Goizuetan ondorioa hau izan da (hipotesietan aurrikusi bezala): adinekoek erabili dute gehien bertako aldaera, helduek gutxiago eta gazteek gutxien. Gainera, adinaren araberrako multzo bakoitzean ehuneko beretsuak erabili dituzte; hiztunak tarte berean ibili dira gehienbat. Araitz-Betelun ere joera nagusia hori izan da, baino hango datuak, ez dira izan hain homogeneoak, bereziki helduen adin-tartean.

Generoarekin lotutako emaitzak ez doaz mendebaldeko ikerketen ildo beretik, emakumezkoa berritzaileago izatearen hipotesia ez baita bete. Goizuetan eta Araitz-Betelun emakumeek gordetzaile izateko joera erakutsi dute hainbat aldaeratan, adinekoek bereziki. Emaitza hauek Haddicanek (2003, 2005) Oartzunen aurkitu zituenekin bat datoz, hizkuntza-ezaugarri batzuetan gizonezkoak berritzaile agertu baitziren erdialdeko euskararanzko aldetan.

Generoa adinarekin gurutzatuta desberdintasunak agertu dira hizkuntza-aldagai batzuetan gazteen eta adinekoen artean: emakumezko adinekoak gordetzaileago izan dira eta gazteak berritzaileago. Denetarik aurkitu dugu, ordea. Gizonezkoen kasuan, batzuetan gertatu da gizonezko adinekoak izatea bertako aldaera gutxiago erabiltzen hasi direnak, baina ez beti. Beraz, generoari dagokionez ez dago joera orokorrik, hizkuntza-aldagaitik aldagaira diferente diren emaitzak baizik.

Hizkuntza-aldagaiei dagokienez, puntu garrantzitsu bat da hizkuntza-aldagai batetik bestera alde handia dagoela aldetaren abiaduran; hau da, hizkuntza-aldagai batzuetan adinekoetatik gazteetara asko apaltzen da bertako aldaeraren erabilera, eta oso gutxi besteetan. Denetarik dago eta hizkuntza-aldagaika begiratu behar da bakoitzean gertatzen dena. Abiadura horrekin lotuta egon daitezke hizkuntza-aldagaiak

duen joera (aldaketa euskara baturantz edo erdialdekorantz doan edo ez) eta hiztunak ezaugarri horrekiko duen kontzientzia.

Ikerketa bariasionistaren ikuspegitik, aukeratutako hizkuntza-aldagaietan asmatu dugu, aldaketa-prozesuan baitaude. Estatistikaren bidez, aldaketa horien garrantzia eta indarra sakonago aztertu ahal izan da. Ikusi da gure iker-eremuan aldaketa badagoela euskara baturantz eta erdialdeko euskararantz, nahiz eta beti ez den espero zen norabide hori topatu.

Lanaren hipotesia zen Araitz-Betelun Goizuetan baino aldaketa gehiago aurkituko zela. Estatistikaren bidez aztertu diren hizkuntza-aldagaietan aldea ez da oso nabaria izan udalerrri batetik bestera eta, beraz, alderdi horretan ondorioa da Araitz-Betelu espero baino gordetzailleago agertu dela. Goizuetan eta Araitz-Betelun aldaketa tarte berean ibili dira aztertutako hizkuntza-aldagaiak eta antzeko aldaketa-maila agertu da bietan.

Dena den, aurkitu dira diferentziak ezaugarrien nolakotasuna kontuan hartuta. Alegia, azterketa kualitatiboagoa eginda, ohartu gara hizkuntza-aldagaiak aukeratzeko garaian, garrantzitsua dela aldaketa euskara baturantz/erdialdeko euskararantz doan edo ez ikustea. Izan ere, emaitzetan aipatu bezala, Araitz-Betelun gazteek nahiz adinekoek maiztasun handiz erabilitako bertako aldaera batzuk erdialdeko euskararen ere erabiltzen dira eta horrekin lotu daiteke horiek mantendu izana. Baita Goizuetan gazteek *-ikan* adinekoek baino oraindik gehiago erabiltzea ere. Era berean, Leitzara ikastera doazen Araitz-Beteluko gazteek nafarreran erabiltzen diren hainbat ezaugarri (*deuse*, *zerbatte*?) adinekoek baino gehiagotan erabiltzea, Leitzako eragina izan daiteke. Beraz, ez da bakarrik erdialde/euskara batuaren eragina, gizartearen zati bati eragiten dioten beste eragile batzuk ere tartean daude.

Horretaz gain, erdara eta makulu-hitzen erabileran aldea agertu da udalerrri batetik bestera; gaztelera gehiago erabili da Araitz-Betelun (bereziki Betelun) Goizuetan baino, aurreikusi bezala. Emaitza horiek denek gaur egungo euskararen dinamika hobeki ulertzen laguntzen dute.

Laburbilduz, esan daiteke, Goizuetan aldaketa egon arren, aldaera zaharrak ere erabiltzen dituztela gazteek, batzuek adinekoek bezainbeste, bertako aldaerei eutsiz eta erdialdeko euskararen joeretatik aldentuz. Hizkuntzarekiko kontzientzia eta leialtasun handia sumatzen dugu Goizuetan eta horretarako arrazoi nagusiak herriaren ezaugarri hauetan egon daitezke:

- Oso herri euskalduna da, arnagunea (Bengoetxea 2012). Euskara bizirik dago eta prestigioduna da Goizuetan.
- Bertako hizkera ere prestigioduna da Goizuetan, gazteen artean bereziki.
- Goizuetak ez du immigraziorik jaso, biztanle-galera baizik. Horrek bertakoarekiko leialtasun sentimendua sortu duela uste dugu, baita hizkuntzaren arloan ere (Labovek egindako ikerketarekin lotura ikusten dugu hemen [1972: 36]. Martha's Vineyard-eko biztanleek bertako hizkerako ezaugarriak erabiltzean, irla horretako biztanleak direla adierazten dute).
- Bertako izatearen esanahia; “bertako“ identitateak hizkerarekin lotura handia du.
- Oro har, Goizuetakoek beren hizkera markatuagoa dela sentitzen dute Araitz-Betelukoek baino, hiztunek elkarriketetan esandakoa aintzat hartuz.

Araitz-Betelun ere aldaketa egon arren, aldaera zaharrak erabiltzen dituzte gazteek,

batzuetan adinekoen pare. Hori, ordea, erdialdeko euskararen joeretatik aldenduz egitea hizkuntza-aldagai gutxitan ikusi dugu, bakarrrik *ezer / deus* eta *ga / gea* aldagaietan. Araitz-Beteluri buruzko ondorio hauek atera ditugu:

- Herrien euskalduntasunari dagokionez, aldea dago goian dauden herrietatik behean daudenetara; bereziki Betelun entzun dugu erdara gehien, Araitz-Beteluarren artean ezaguna den bezala. Araitzen euskararen ezagutza-datuak Goizuetakoen pare daude, eta aldea nabaritu egiten dela dirudi. Esan daiteke, beraz, Goierriko herriak ere arnasmuneak direla eta euskara oso bizirik dagoela han.
- Araitz-Betelun azkenaldian ez dago biztanle galerarik, gazte asko bertan bizitzen gelditzen da, eta gai horrek ez du kezka handirik sortzen bertakoen artean. Hemen Goizuetarekiko aldea dago, han galera sentsazio bat dagoelako.
- Araitz-Beteluko herriei dagokionez, aldea ikusi dugu Goierri eta Beierriren artean: batzuetan, Goierrikoak gordetzaileago agertu dira, eta Beierrikoak berritzaileago. Beste ezaugarri batzuetan, ordea, Gipuzkoatik hurbil dauden Goierriko herriak (Azkarate eta Uztegi) doaz aurretik aldaketan, eta erdialdeko euskararantz doazen aldaera hauek gehiago erabili dituzte: *gea*, *zeoze*, *guzti* eta *det*.
- Azken urteetan, Araitz-Beteluko gazte gehienak Leitzara joaten dira ikastera 14 urterekin (lehen Tolosaldera batez ere). Honek eragina izan dezake bertako gazteen hizkeran, eta nafarrerarantz aldatzen doazen aldaeretan horren eragina egon daiteke. Gauza bera gertatu da Goizuetan ere: lehen Gipuzkoan ikasten zuten gazteek 14 urtetatik aurrera (Hernani edo Donostian gehienbat) eta orain gehienak Leitzara doaz ikastera. Goizuetaren kasuan, ordea, ez dugu sumatu alderik horri dagokionez.

6. EUSKAL HERRIKO EGOERA ETA EZTABAIDARAKO GAIK

Egin diren lanak aztertuta, esan daiteke aldaketa Euskal Herri osoan gertatzen ari dela; aldaketaren erritmoa desberdina dela ematen du leku batean eta bestean, ordea. Aurrekoetxearen (2004, 2006 eta 2008) eta Ensunzaren (2014, 2015) emaitzak irakurrira, badirudi Arratian eta Busturialdean gehiago aldatu dela hizkera Goierriin, Goizuetan eta Araitz-Betelun baino.¹² Horren arabera, ematen du gehiago ari direla aldatzen euskara batutik urrunago dauden hizkerak (kasu honetan, Bizkaikoak), euskara batutik hurbilago daudenak baino (Gipuzkoa eta Nafarroa ipar-mendebalekoak). Pentsa daiteke euskara estandarren izaerak rol garrantzitsua betetzen duela tokian tokiko hizkerak mantentzeari edo aldatzeari dagokionez. Euskara batua hizkera jakin batetik oso desberdina baldin bada, badirudi zailagoa dela hori norberaren hizkeran pixkanaka integratzen joatea eta orduan, bat edo beste, bertako hizkera edo batua dikotomia errazago gertatzen dela.

Hipotesi hau hala den jakiteko, beste lekuetan gertatzen ari dena zehatzago ezagutu beharko genuke. Badirudi Zuberoan ere bertako hizkerak euskara batuaren eragin handia duela; Davantek hala dio: “Batuaren eragin nabarmena du gaurko zubererak hiztegian eta grafian, belaunaldi nahiko berrietan bederen” (1996: 534).

Euskaldunen kopurua ere euskalkiari errazago eustearekin edo galtzearekin lotuta

¹² Esan behar da, dena den, ez dela erraza konparaketak egitea: desberdintasunak daude azterketatik azterketara (hizkuntza-aldagaietan, metodologian eta abar) eta hizkuntzaren zati batzuk aztertzen dira, hizkuntza-aldagai zehatz batzuk.

ikusten dugu: alegia, euskara adinekoek nahiz gazteek zenbat eta gutxiago hitz egin, orduan eta errazagoa da hizkera horren berezitasunak galtzea. Nafarroa ipar-mendebaldeko hizkerak aztertzean Apalauzak ere lotura hori ikusi zuen (2012: 127): "Oro har, euskarak gehien iraun duen herrietan dago gazteen euskara osasuntsuen, eta oraindik ere beren herriko euskararen ezaugarriak gordetzen dituzte gazte batzuek".

Euskaldunen kopurua oso altua da hemen aztertzen ari garen herri gehienetan, baina adibidez, Busturialdeko udalerrri handietan, Bermeo eta Gernika-Lumon, kopuru horiek apalagoak dira (% 70 ingurukoak). Bermeoko gazteek bertako aditza nola ari diren aldatzen aztertu zuen Hualdek (2000). Berak dio Bermeoko gazteek aditz sistema guztiz berregituratu dutela eta, ondorioz, *saran* 'zinen', *naien* 'nintzen' gisako adizkiak sortu dituzte iraganerako (adinekoek *sinen*, *nitzen*). Bestetik, Nafarroaren ekialdean, Ipar Euskal Herriarekin mugan den Luzaideko hizkuntza aldakortasuna aztertu du Santaziliak (2009). Haren esanetan, euskalkia galtzen ari da Luzaiden eta egitura eta lexikoaren pobretzea eta euskalkiaren trinkotzea nabarmena da. Luzaiden euskaldunen kopurua % 65'5ekoa da (2010). Honekin lotuta, interesgarria litzateke sakonago aztertzea euskara gehiago edo gutxiago erabiltzeak zein lotura duen bertako hizkera aldatzearekin; bai udalerrri mailan, baita hiztun bakoitzaren baitan ere.

Bestalde, interesgarria da hizkuntza-aldagaien emaitzak hizkuntza-arloka aztertzea. Aurrekoetxearen lanetan, aldagai sintaktikoak dira gehien aldatu direnak. Gure lanean ez dago aldagai sintaktikorik, erabilitako metodologian maiztasun handia duten aldagaiak ikertu ohi direlako eta ez dugulako detektatu aldakortasunean dagoen maiztasun handiko ezaugarri sintaktikorik. Dena den, azkenaldian bariasionismoan aldagai sintaktikoak ere aztertzen dira eta ikergai emankorra dira (Haddican eta Plunkett 2010, Erker eta Guy 2012).

Hizkera hiztunon tresna da eta aldatzen doa etengabe. Hiztunaren gisan, gehiago utsiz lehengoari batzuetan, berria gehiago hartuz besteetan. Aldatzea kostatzen den zerbait da. Aldatzen bagara, zerbaitetarako da, zerbait hobe lortzeko, adibidez.

Normalean txikitik handirako aldaketaz aritzen gara, euskalkitik euskara batura edo erdialdekora, euskaratik erdarara. Alderantzizko norantzan ere egin daiteke aldaketa, ordea, batutik euskalkira, edo erdaratik euskarara. Eta hemen ere berdin, onura bat izan behar du aldaketa egiten duenak, aldaketa egitearen kostua berdinduko duena.

Ikerketa honetan ikusi da hizkerak aldatzen ari direla Euskal Herrian barrena eta aldaketa hori ez doala erritmo berean. Aldaketa nola gertatzen den garrantzitsua da eta oreka behar da jarraiduraren eta irekiduraren artean (Sarasua 2013). Bizitzak berekin dakarrena omen da aldaketa, hila dena bakarrik ez omen da aldatzen. Segi dezala gure euskarak denbora luzez aldatzen eta bizitzen.

BIBLIOGRAFIA

- Apalauza, A., 2012, *Nafarroako ipar-mendebaleko hizkeren egitura geolinguistikoa*, Iruñea, Nafarroako Gobernu & Bilbo, Euskaltzaindia.
- Aurrekoetxea, G., 2004, Estandar eta dialektoen arteko bateratze-joerak (ikuspuntu teorikotik begirada bat). *Uztaro* 50, 45-57.
- _____, 2006, Hizkuntza estandarren eta dialektoen arteko bateratze joerak. *ASJU* 40-1/2, 133-160.
- _____, 2008, Bariazio soziolinguistikoa Dimako euskararen, *Euskalingua* 12, 17-26.
- Bengoetxea, X., 2012, Arnasgunek. Ezaugarriak. Zenbait arnaguneren egoeraren behaketa, *Bat* 85, 75-121.

- Camino, I., 2009, *Dialektologiatik euskalkietara tradizioan gaindi*, Donostia, Elkar.
- Chambers, J. K. & P. Trudgill & N. Schilling-Estes, 2002, *The handbook of language variation and change*, Oxford, Blackwell.
- Davant, J.-L., 1996, Euskalkien eta euskara batuaren arteko harremana nolakoa den Iparraldean, *Euskera* 41-3, 531-539.
- Ensunza, A., 2014, Gernika-Lumoko euskararen aldakortasuna: aldagai fonetiko zenbait, *Bat* 90, 123-149.
- _____, 2015, *Busturialdeko euskararen hizkuntza-aldakortasuna denboran eta espazioan*. Doktoretza tesi argitaragabea.
- Erker, D. & G. R. Guy, 2012, The role of lexical frequency in syntactic variability: Variable subject personal pronoun expression in Spanish, *Language* 88-3, 526-557.
- Guy, G. R., 1980, Variation in the group and the individual: The case of final stop deletion, in W. Labov (arg.), *Locating language in time and space*, New York, Academic Press, 1-36.
- Haddican, B., 2003, Dialect Contact in a Southern Basque Town, *Language Variation and Change* 15-1, 1-35.
- _____, 2005, *Aspects of language variation and change in contemporary Basque*. Doktoretza tesi argitaragabea.
- _____ & B. Plunkett, 2010, Formalising syntactic variability in contemporary theory: context and issues, *Lingua* 120, 1057-1061.
- Hualde, J. I., 2000, Bizkaiko kostaldeko hizkerak atzo, gaur eta bihar, in K. Zuazo (arg.), *Dialektologia gaiak*, Gasteiz, Arabako Foru Aldundia, 11-25.
- Johnson, D. E., 2010, Rbrul manual. http://www.danielezrajohnson.com/Rbrul_manual.html
- Juaristi, P., 2003., *Gizarte ikerketarako teknikak*, Bilbo, UPV-EHU.
- Koerner, K., 1991, Toward a history of modern sociolinguistics, *American Speech* 66-1, 57-70.
- Labov, W., 1972, *Sociolinguistic Patterns*, Philadelphia, University of Pennsylvania Press.
- ____ (arg.), 1980, *Locating language in time and space*, New York, Academic Press.
- Lujanbio, O., 2016, *Hizkuntza-aldakortasuna euskararen. Nafarroa ipar-mendebaldeko bi udalerritan egindako azterketa*. UPV-EHUko doktoretza tesi argitaragabea.
<https://addi.ehu.es/handle/10810/19581>
- Santazilia, E., 2009, Luzaideko hizkuntz bariazioa, *FLV* 111, 219-248.
- Sarasua, J., 2013, *Hiztunpolisa. Euskaltasunaren norabideaz apunteak*, Iruñea, Pamiela.
- Tagliamonte, S. A., 2006, *Analysing sociolinguistic variation*, Cambridge, Cambridge University Press.
- _____, 2012, *Variationist sociolinguistics: change, observation, interpretation*, Malden, MA, Wiley-Blackwell.
- Zuazo, K., 2008, *Euskalkiak: euskararen dialektoak*, Donostia, Elkar.